

Kozákné Szentgyörgyi Ilona

„Új” (?) egész napos nevelés – „rég” szemmel

„Az embernek nem olyan fontos a tényeket megtanulni. Ehhez nincs igazán szüksége iskolára. Megtanulhatja őket könyvekből. Az oktatás értéke egy liberális szellemű iskolában nem a sok tényanyag megtanulása, hanem az agytréning, ami megtanít úgy gondolkodni valamiről, ahogy azt a könyvekből nem lehet megtanulni.”

(A. Einstein)

Az új, nemzeti köznevelésről szóló (2011. évi CXCV) törvény legelső és legalapvetőbb paragrafusával kezdem a gondolataimat, hiszen jól megfogalmazza azt, hogy mi az állam feladata a „köz” nevelése érdekében, és meghatározza azokat a tényezőket, melyek a gyermek egész személyiségét védik, segítik, amelyekre a ma gyermekének szüksége van:

„1. A törvény célja és alapelvei

1. § (2) A köznevelés közszolgálat, amely a felnövekvő nemzedék érdekében a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit teremti meg, és amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. A köznevelés egészét a tudás, az igazságosság, a rend, a szabadság, a méltányosság, a szolidaritás erkölcsi és szellemi értékei, az egyenlő bánásmód, valamint a fenntartható fejlődésre és az egészséges életmódra nevelés határozzák meg.

A köznevelés egyetemlegesen szolgálja a közjót és a mások jogait tiszteletben tartó egyéni célokat.

(3) A nevelési-oktatási intézmények pedagógiai kultúráját az egyéni bánásmódra való törekvés, a gyermek, a tanuló elfogadása, a bizalom, a szeretet, az empátia, az életkornak megfelelő követelmények támasztása, a feladatok elvégzésének ellenőrzése és a gyermek, tanuló fejlődését biztosító sokoldalú, a követelményekhez igazodó értékelés jellemzi” (MAGYAR KÖZLÖNY 2011. évi 162. szám).

Főiskolás koromban úgy tanultuk tanárainktól módszertani órákon, hogy a cél határozza meg a módszereket és az eszközöket. A ma céljai is adottakká váltak az új törvény létrejöttével, és azt gondolom, ezek a célok egyeznek a ma elvárásaival, és egyezniük kell a pedagógustársadalom gondolkodásával is. A módszerekhez kaphatunk és kapunk is segítséget, de tudjuk, hogy alkalmazásuk és eredményességük nagyon is pedagógusfüggő.

A célok elérésének egyik hatékony szervezeti formája lesz a 2013/14-es tanévtől felmenő rendszerben bevezetett egész napos iskola. A törvény így rendelkezik róla:

„4. § 2. Értelmező rendelkezések

3. egész napos iskola: iskolaszervezési forma, ahol a tanórai és más foglalkozásokat a délelőtti és délutáni időszakra egyenletesen szétosztva szervezik meg, működését, feltételrendszerét a kormány jogszabályban határozza meg” (MAGYAR KÖZLÖNY 2011. évi 162. szám).

Sinka Edit szerint: „pedagógiai nézőpontból azonban általában azt a formát nevezzük egész napos iskolának, ahol a tanítás és a szabadidős tevékenységek keverednek, rugalmasabb napirend alakítható ki, ami egyenletesebb terhelést eredményez a diákoknál. A diák csak este megy haza, de cserében már nincs házi feladata, és az iskolai nap kereteibe belefér a felzárkóztatás, tehetséggondozás és a sport, vagy más tevékenység is. Azaz attól még nem tekintünk egy oktatási formát egész naposnak, ha reggeltől estig tanítási órák vannak” (SINKA 2011).

Nálunk hatodik éve iskolaotthonos szervezeti formában működik a nevelés-oktatás, mely felépítésében és céljaiban nagyban hasonlít a jövőre induló egész napos iskola szervezeti működéséhez.

Így írásomban az iskolánkban folyó munkán keresztül szeretném bemutatni azt, hogy ez a szervezeti forma valóban jól és hatékonyan működik, működhet. Remélem, kedvet kapnak hozzá azok is, akik kételkedve fogadják a bevezetését, és remélem, hogy találnak még újdonságokat azok is, akik már a gyakorlatban alkalmazzák.

Iskolánk egy kis faluban működik, a kezdetektől csak összevont osztályokkal.

2007-től az iskolánkban korábban működő 1–2. és 3–4. összevonású osztályok, valamint a délutáni napközi további fenntartása nem volt lehetséges. A napközis nevelőtől meg kellett válnunk, és a gyermeklétszám csökkenő tendenciája miatt gondolkoznunk kellett újabb összevonáson. Természetesen iskolatársulás már tíz éve nálunk is működött, de ebben az évben egy harmadik intézménynek (és községnek) is csatlakoznia kellett. Azonban még ez sem volt elég. Így a négy osztály összevonásának lehetősége maradt csak meg számunkra. Erről a törvény így rendelkezik:

„4. § 2. Értelmező rendelkezések

22. összevont osztály: az általános iskola alsó tagozatán, az alapfokú művészeti iskolában, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézményben legalább kettő, legfeljebb négy iskolai évfolyam tanulóiból alkotott osztály, az alternatív program alapján működő iskolák – a kiadott engedélyben meghatározottak szerint – szervezhetnek összevont osztályokat” (MAGYAR KÖZLÖNY 2011. évi 162. szám).

Mindenekelőtt fel kellett mérnünk, hogy hogyan fogadnák a szülők és a leendő szülők az összevonást, ezért egy nagyobb léptékű szülői értekezletet tartottunk. Igyekeztünk a kétségeket eloszlatni az új szervezeti formával, az iskolaotthonnal kapcsolatban. Leginkább az foglalkoztatta a szülőket, hogy nem jelent-e hátrányt az 1–4. osztály összevonása? A tájékoztatás után a szülők – élve jogukkal – ragaszkodtak ahhoz, hogy a fő tantárgyakat (magyar, matematika) a régi összevonásban (1–2., 3–4.) tanítsuk. A másik fontos kérdés a napközi megszűnése volt, hiszen falun sokan napszából élnek, és ha munkahelyük is van a szülőknek, megoldást kell találni a gyerekek délutáni elhelyezésére. Ennek megoldását is ebben a formában tudtuk elképzelni.

Így az iskolaotthon működésének megismerése nagyon fontos lett, bevezetése pedig mindenki számára elfogadható. Ez a rendszer megkívánja a gyermektől, hogy reggeltől késő délutánig az iskolában legyen, mert a felépítése órarendben, egyéb területek megszólásában ezt igényli. Így, aki ezt választja, az elkötelezi magát. Hozzá kell tennem, hogy

nagy bizalmat kaptunk az emberektől, az önkormányzattól és ezzel a bizalommal élni kellett. A szülők aláírásukkal igazolták (és igazolják minden beíratáskor), hogy megismerték az iskolaotthonos szervezeti formát, és elfogadták/ják azt. Vállalják, hogy gyermeküknek a délelőtti és a délutáni órákban is iskolába kell járnia, nincs mód a tanulók foglalkozások alóli felmentésére, az esetleges hiányzásokat igazolják. A részletek kidolgozásához segítségre volt szükségünk, amit meg is kaptunk Sasné Antal Gabriella szakértőnkől, aki sajnos ma már nincs közöttünk. Úgynevezett *gurulós órarendet* készített speciálisan „ránk szabva”, figyelembe véve minden kérésünket és a lehetőségeinket. Ez az órarend segítséget jelenthet más kisiskolák számára is, akik élni kívánnak, és élni kénytelenek az összevonással, vagy ahol bevezetik az iskolaotthonos formát.

Kisebbségi változtatásokkal (a helyi igényekhez, változásokhoz igazodva, de a törvény keretein belül maradván) most, 2012-ben is ezzel a szervezeti formával él és működik (összevontan, átlagosan 17 gyerekekkel) ez a kisiskola.

Az idejáró gyermekek 50%-a más faluból jár, 50%-a BTMN-s és SNI-s, van köztük matematikusi, átlagos, roma, magatartási zavarai miatt magántanuló, árva, HHH, nekünk csak GYEREK. Úgy gondolom, ma az ország nagyon sok iskolájában hasonló a megosztás.

Hogyan is működik ez a rendszer? A nevében: egész napos (vagy „iskola otthon”), is benne van, hogy szinte egész napját az intézményben tölti a gyermek, részben ezért is, első helyre került a nevelés. Az egész napos nevelés alappillérenek tartom, hogy mi, a benne dolgozó két pedagógus azonos beállítottságúak, szemléletmódúak legyünk, mert csak akkor működik (het) a rendszer eredményesen. Kolléganőmmel, Varga Attilánéval, lassan 20 éve gondolkozunk együtt, a tények szerint eddig sikeresen. Sokszor a mondatot sem kell végigmondanunk, a másik befejezi azt. A napi munkánkban meg kell beszélnünk mindent: pl. aznap kinek kell jobban segíteni a házi feladat megértésében, elvégzésében – ez lehet akár egy egész osztály is (ahol nem összevontan működik természetesen pl. kisebb csoportokra lebontva) –, melyik csoportnak van feladva memoriter, vagy éppen kinek ne segítsen, mert arra kíváncsi a másik, hogy mennyire tudja önállóan megoldani a feladatot. Esetleg melyik gyermeknek van valamilyen problémája, rossz napja. Ismernünk kell a gyerekek képességeit, korlátait, reakcióit. Ez nem is olyan nehéz, hiszen mindketten tanítjuk az összes gyereket. Soha nem szabad egymás ellen beszélnünk, bármilyen félreértés történik, tisztázzuk, mert ez adja a biztonságot, és nem teremt lehetőséget a gyermeknek a másikra való hivatkozásra.

Ezek a dolgok elengedhetetlenek a hatékony munkavégzéshez. Az nem baj, ha más egyéniségek a pedagógusok, nálunk is így van. Másképp jár az agyunk, más habitussal rendelkezünk, de éppen ez segít minket pl. egy ünnepély megszervezésében, az ünnepi műsor összeállításában vagy egy szakmai, nevelési probléma megoldásában.

Kolléganőmmel csoportbontásban tanítjuk az órákat, ő viszi a 3–4. osztályt bontáskor (magyar, matematika), és teljes összevonásban a környezetismeretet, testnevelést, angolt.

Én tanítom az 1–2. osztályt, és teljes összevonásban az ének, technika, rajz tantárgyakat. A kiscsoportos, szakértői vizsgálat alapján meghatározott fejlesztést (BTMN) is én végzem. Jó lehetőség erre az önálló tanulás ideje.

A *gurulós órarend* azt jelenti, hogy egyik pedagógus kezd hétfőn reggel, a másiknak nincs első órája, viszont ő az, aki a délutánt viszi. A másik délutánja szabad. Aki nem dolgozott hétfő délután, annak kedd reggel nincs első órája – viszont aznap ő a délutános. És ez így váltakozik. Így mindketten azonos ideig dolgozunk a héten: vagyis egyikünk hétfőn, szerdán, pénteken van egész nap, másikunk kedden, csütörtökön, pénteken. A pénteki napon kéthetente megosztva dolgozunk délután (természetesen az óraszám alapján).

Évek óta minden hétfőn reggel egy játszószőnyegen gyülekeznek a gyerekek, ahol csöndes beszélgetéssel, egymás közötti beszámolóval várják társaikat. Mikor a bejárók megérkeznek, a hét első napja a ráhangolódással kezdődik. Közéjük ülök a szőnyegre, és minden gyermek beszámol, mi történt vele a hétvégén, mit ebédelt, voltak-e valahol, mit csinált. Ez egyrészt nemcsak nagyon jó nevelési lehetőség, hanem segíti a gyermeket visszaállni a megszokott rendbe, segíti a szocializációt. Másrészt elősegíti a spontán beszéd gyakorlását (szóbeli fogalmazás), és nagyon jó lehetőség a gyermek életkörülményeinek megismerésére (ellátottság, családi kapcsolatok, gyermekvédelem).

A *tanórák délelőtti és délutáni megosztása* a gyermekek terheit könnyíti meg. A délelőtti önálló tanuláson elvégezhető a házi feladat, és lehetőség nyílik a szabályok, szorzótábla, versek, írás, angol szavak gyakorlására, valamint készség- és képességfejlesztő vagy gyakorló feladatok elvégzésére, mindennapos testnevelésre. Ennek bevezetése kötelező az idei, 2012/2013-as tanévtől. Nálunk a délelőtti és délutáni időben váltakozva szerepel az órarendben. Ezen kívül a tanulási nehézséggel küzdő gyermekek kis csoportokban vagy párokban játszhatnak fejlesztő játékokkal is, vagy a számítógépen dolgozhatnak, gyakorolhatnak az interaktív tananyag segítségével. Akinek közvetlen (hangos) órája van, az dolgozik a pedagógussal, akinek önálló (halk) órája az a kiadott feladatát végzi (amennyiben nem közös közvetlen órája van mind a négy osztálynak, mint pl. az ének). Az önálló órára kiadott feladatokat előző nap a tananyaghoz, képességekhez, korosztályhoz igazítva mindkét pedagógus a saját csoportjának készíti elő, korosztályhoz, tananyaghoz, egyénhez igazítva, differenciálva.

A tanórák természetesen ugyanúgy folynak, ahogy a törvény előírja, de a szervezeti forma jó lehetőséget biztosít a változatosságra, ami segíti az alsó tagozatos kisgyermek toleranciájának, figyelmének fejlesztését és a monotonia kizárását.

Ebédidőben segítjük egymást az ebédeltetésben, szükség szerint tanítjuk és segítjük a gyerekeket a helyes étkezési kultúra kialakításában. Közben lehetőség nyílik a délelőtti megbeszélésére is.

Délután a tanórák szintén megoszlanak a két pedagógus között. Mivel akkorra már fáradékonyabbak a gyerekek, leginkább készségi tárgyak szerepelnek órarendünkben. De ebéd után mindig van játék, vagy úgynevezett szabadfoglalkozás, ahol lehetőség van kikapcsolódásra, megnyugvásra, az elmélyült játéokra vagy éppen mozgásra, kártyázásra, olvasásra stb. Majd jön a délutáni önálló tanulás vagy a tanóra.

Az *önálló tanuláson* a házi feladatok elkészítése az elsődleges feladat, olvasás gyakorlása, szabályok megtanulása. Hiszen éppen ez a lényege az iskolaotthonnak (majd az egész napos nevelésnek is), hogy a gyermek az iskolában tanulja meg az előírt tananya-

got, gyakorol, elvégzi a házi feladatát, otthonra már nem marad tennivalója. Ezzel segíti a szülőt és magát a gyermeket is. Nem kell kétségbe esni akkor sem, ha nem lesz kész a gyerek a házi feladattal, hiszen másnap délelőtt az önálló tanuláson is befejezheti. Ugyanakkor a hat év tapasztalatai és szülői visszajelzései azt mutatják, hogy 5. osztályba lépve elég sok gyerek nem napközis, és ilyenkor a megszokott iskolai házi feladat írása otthon elmaradhat, mert megszokták, hogy otthon már nincs tanulnivaló. Úgy gondolom ezért, hogy lehetne egy-egy, az órákhoz kapcsolódó feladatot adni otthonra is, a kötelesség-tudat kialakítása és erősítése érdekében. Ezek a feladatok nem lennének kötelezőek, de minden esetben értékelnénk őket. Csak pozitív értékelésről lehet szó, ösztönözve ezzel a gyermeket a kutatásra, egyéni munkára. (Természetesen ez csak addig szükséges, míg a felmenő rendszer el nem éri a 4., illetve 8. osztályt, illetve, ha tehetséges gyermekeink igényelni fogják ezt.)

A délutáni *kulturális foglalkozás* jó lehetőség az ünnepségekre való felkészülésre, kutatómunkára vagy dramatizálásra, bábozásra, akár ajándékkészítésre, varrásra – sok okos és hasznos ötlet megvalósítható ilyenkor.

A gyermekek számára nagyon fontos, hogy minden területen visszajelzést, *értékelést* kapjanak, nemcsak órákon, szünetekben, hanem a közösségben is: vagyis a tanulmányi munkájukról, magatartásukról, közösségben végzett feladataik ellátásáról és a változás, változtatás lehetőségeiről. Ennek megbeszélésére a hét utolsó napján délután kerül sor a *heti értékelésen*.

Erre a megbeszélésre mindig választunk egy témát, és annak alapján beszélgetünk, értékelünk. Értékelik magukat és egymást is a gyerekek. Témáink voltak például: Hogyan illik viselkedni a színházban? Hogyan vigyázzunk társaink testi épségére? Durvaság a beszédben és a tettekben – hogyan lehet másképp? Milyen vagyok, milyen szeretnék lenni? A beszélgetések témáját mindig maguk a gyerekek vagy a heti helyzet hozza, kirívó és általános esetek megbeszélése, értékelése történik. Nagyon jól bevált ez a rendszer és forma. A magatartási és szorgalmi jegyek havi megbeszélését és beírását is ennek az órának a keretén belül végezzük el.

Ez az alkalom nagyon jól segíti az egymás közötti kapcsolatokat, az önértékelés, a különböző szocializációs helyzetek megoldását. (Gondoljunk a következő tanévben kötelezően bevezetendő erkölcsstanra!)

Az egész napos nevelés előnyei:

- Tapasztalataim alapján nagy előnye, hogy ténylegesen lehet nevelni!
- A 45 perc leteltével nem fejeződik be sem a tanóra, sem a nevelés.
- Biztosítja a folytonosság lehetőségét.
- Sok dologra végre van ideje a gyermeknek és a pedagógusnak is, legfőképpen egymásra.
- Valóban a „köz” oktatása valósul meg.
- Talán megoldódik a „kulcsos” vagy bármilyen okból hátrányos helyzetű gyerekek és szüleik problémája is.

- Elmaradhatnak a házi feladat hiányáért, az el nem hozott felszerelésért kapott egységek.
- Minden gyerek részesülhet ingyen az iskola által szervezett lehetőségekből (néptánc, angol vagy kézműves foglalkozás, az iskola arculatától függően).
- Több idő jut minden gyermekre: a differenciálásra, felzárkóztatásra, tehetséggondozásra, vagy egy kis személyes beszélgetésre.

Sokan ódzkodnak az egész napos iskola bevezetésétől. Biztosan egész más problémák jelentkeznek egy párhuzamos osztállyal rendelkező, nagy létszámú iskolában, mint egy ilyen speciális és kis létszámú iskolában. Azt az intézményvezető dolga megoldani. Mi azonban, már 5 éve ebben a rendszerben dolgozunk és nem bántuk meg. Ha belátják a pedagógusok, hogy milyen előnyökkel jár, úgy gondolom, az ellenérzők tábora jelentősen csökkenni fog.

IRODALOM

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

SINKA Edit (2011): *Egész napos iskola – Mi is ez voltaképpen?* 2011. november 3. [online] <http://www.koloknet.hu/?1679-egesz-napos-iskola-a-mi-is-ez-voltakeppen> (Letöltés dátuma: 2012. november 22.)

Általános Iskola Ordas oktatási szakértő által jóváhagyott iskolaotthonos órarendje